

Unes 999 maneres de descobrir l'assassí

Al volum 2 de 'Trets per totes bandes' (Alrevés, 2021), Àlex Martín Escribà i Jordi Canal i Artigas, analitzen les ramificacions de la novel·la negra i de misteri des dels anys setanta fins a l'actualitat: de la novel·la policíaca històrica fins al 'gastronoir' passant per la 'femikrimi', etnològica, romàntica, afroamericana i LGTBI.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

Quan Agatha Christie va morir, el 1976, “el crític i assagista italià Giorgio Melchiori pronostica en un discurs la propera mort de la literatura de crims”. Ho recorden Àlex Martín Escribà i Jordi Canal i Artigas cap al final del seu segon volum de *Trets per totes bandes* (Alrevés, 2021), després d'analitzar i classificar tot el ventall de subgèneres, orígens geogràfics i variacions temàtiques que la novel·la negra i de misteri ha produït des dels anys setanta cap aquí. Un esclat de producció literària d'abast mundial inspirada, sobretot i principalment, per un autor americà, Raymond Chandler (Chicago, 1888 - La Jolla, Califòrnia, 1959), i un d'uropeu, George Simenon (Lieja, Bèlgica, 1903 - Lausana, Suïssa, 1989), i els seus personatges més carismàtics, Philip Marlowe i el comissari Maigret, respectivament. L'empremta de Sherlock Holmes o de la mateixa Agatha Christie és llarga, però, sens dubte, menys profunda en les vetes literàries del gènere.

Aquest esclat ja s'havia produït abans de la mort d'Agatha Christie, a començament dels anys setanta, però, sens dubte, les dècades següents han vist com el fenomen es disseminava, multiplicava i mutava com un virus negre. Aficionats i no aficionats a la novel·la negra i policíaca reben, efectivament, *Trets per totes bandes*, perquè, com diuen Martín i Canals, la “gran diversificació d'estils i temàtiques fa que en aquest moment sigui

pràcticament impossible que algú digui que no li agrada la novel·la policíaca... Seria com si algú digués que no li agrada menjar; pot ser que no li agradi un àpat o un altre o que sigui intolerant a determinat ingredient, però alguna cosa deu menjar”.

A començament dels anys setanta, coincidint amb les últimes obres de la sèrie Maigret de Simenon, el món de la novel·la negra comença a expandir branques independents cap a tot arreu, com si es tractés d'una palmera. Branques sortides d'un tronc comú que s'expandeixen cap a diferents direccions. Al començament, apareixen autors amb certa nostàlgia del gènere, segons els autors de *Trets per totes bandes*: “joves escriptors” que opten “per acostar-se a la figura del privat *hard-boiled* per fer-ne paròdies i pastitxos”, i també homenatges. El *hard-boiled* és la versió més violenta del gènere i el detectiu més homenatjat/parodiat l'esmentat Philip Marlowe “en la imatge arquetípica de Humphrey Bogart, que ha personificat al cinema el paper del privat durant els anys quaranta”.

Entre els exemples més pròxims a la paròdia que en l'homenatge nostàlgic, hi ha el detectiu sense nom d'Eduardo Mendoza (*El misteri de la cripta embrujada*, 1979); el Russell Wren de *Who is Teddy Villanova?* (1976), “un exprofessor d'anglès de la Universitat de Nova York reconver-

→

→ tit en detectiu” per l’escriptor Thomas Berger, i les posteriors incursions en el gènere d’autors consagrats com Paul Auster (*Fantasmès*, 1986), Charles Bukowski (*Pulp*, 1994) o Thomas Pynchon (*Vici inherent*, 2009).

Lesforç titànic de Martín i Canals en *Trets per totes bandes* ha estat dissenyar una classificació vàlida de les tendències de la novel·la policíaca; les tendències de la novel·la negra; les etiquetes geogràfiques, i la divisió per tipus de crims (individuals o organitzats). La més complicada era la de les tendències.

Mirant al passat

D’entrada, el terme *tendències* permet als autors esquivar el terme *subgènere* —menys flexible i més encotillat— i esmentar-ne alguns que ells mateixos rebutgen, com el *femikrimi*, sobre les novel·les protagonitzades per dones i amb certa reivindicació femenina, una etiqueta nascuda a Dinamarca que sovint ens arriba amb el mot *femicrime* i que moltes escriptores i algunes feministes rebutgen. S’hi cita Elena Losada (“Aquesta etiqueta és un horror, creada per a vendre més i no haver de pensar molt dient-ho tot en una paraula”) o la web *escriptoras.com*, que esperen que “no arribi a quallar”.

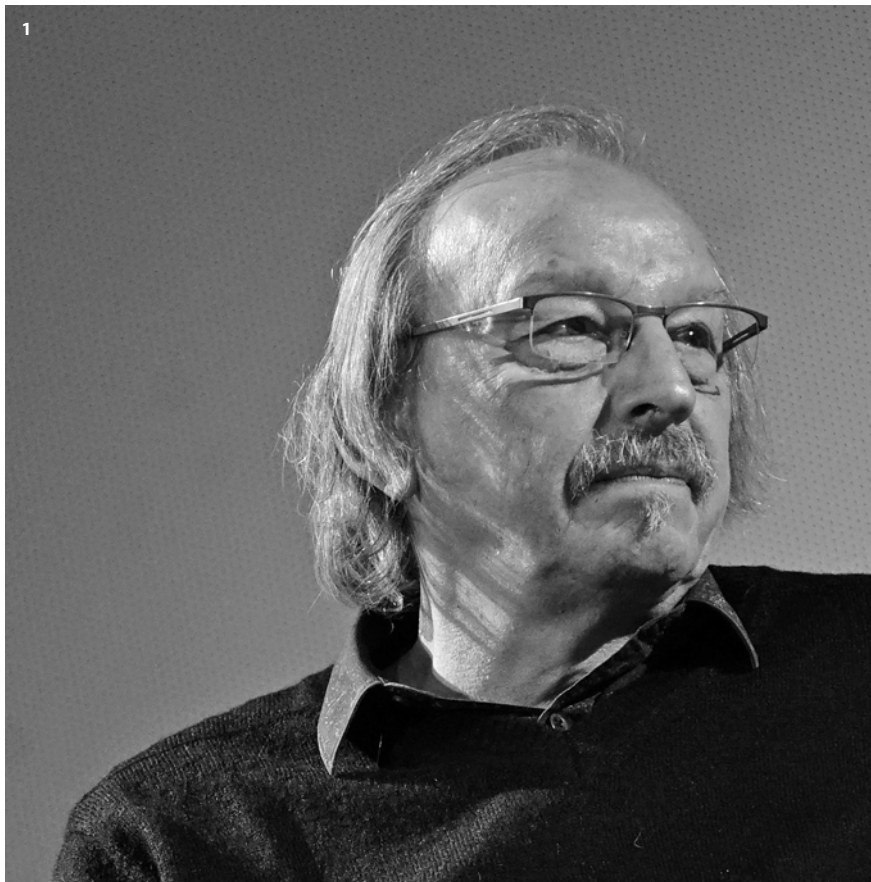
Aquesta és la tendència més criticada, però n’hi ha d’altres molt clares, com la novel·la policíaca històrica, que pot estar ambientada a l’antiguitat, l’edat mitjana, l’edat moderna i l’època victoriana. Martín i Canals assenyalen que les primeres obres d’aquesta branca són d’Agatha Christie, *La mort, certament* (1944) i del sinòleg holandès Robert van Gulik sobre les recerques del Jutge Di —un personatge real— a la Xina del segle VIII: *The chinese maze murders* (1951) i 18 títols més.

Tot i això, el que “es considera text fundacional” és *El nom de la rosa*, d’Umberto Eco, el 1980.

Cal dir que Martín i Canals volen diferenciar molt entre aquesta tendència de la novel·la policíaca i el que anomenen la novel·la negra retrospectiva, la que a Europa, per exemple, desenterra morts de la II Guerra Mundial o la Guerra Civil espanyola; a l’Amèrica Llatina, de les dictadures recents i als Estats Units furga en el passat de màfies —delinqüencials o policials—, les clavegueres de l’Estat o els assassinats de Kennedy, Luther King, etc.

Martín i Canals les diferencien perquè, a la negra retrospectiva, “el seu interès pel passat no és la recerca d’un mer decorat on ambientar les trames com fa la novel·la històrica”, sinó que “s’acosta al passat a la recerca de les arrels dels problemes contemporanis”. Si sobre la novel·la policíaca històrica Martín i Canals hi passen per sobre amb diverses notes llargues al peu; en el cas de la negra retrospectiva, els autors analitzen cas per cas.

Consideren que *Crims per a la memòria* (*Meurtres pour mémoire*, 1983), de Didier Daeninckx, es “pot considerar la capdavantera”

d’aquest estil. Aquesta novel·la, que acaba de ser reeditada per *crims.cat*, té “coma eix central els esgarrifosos fets que succeïren a París el 17 d’octubre de 1961, durant la guerra d’Algèria”. Una manifestació convocada per l’FLN reuneix més de 150.000 treballadors algerians a París i “la protesta pacífica és brutalment reprimida per la policia i es converteix en una massacre en la qual moren entre cent cinquanta i dues-centes persones”. Als EUA, la novel·la negra retrospectiva s’inicia amb força poc després, el 1987, amb *The Black Dalia* de James Ellroy. L’autor, diuen Martín i Canals, “empra el procediment policial per donar una visió apocalíptica de la societat de Los Angeles dels anys cinquanta i crea un fresc on en retrata la cara més fosca i amarga”. Després Ellroy signarà *L.A. Confidential* i la trilogia americana (*American Tabloid*, *The Cold Six Thousand* i *Blood’s a Rover*) amb un estil sempre esmolat de frases curtes.

A Europa, aquesta novel·la negra retrospectiva se centrarà en la II Guerra Mundial, amb les obres de Philip Kerr i el seu policia Bernie Gunther immers a contracor en el sistema nazi —la trilogia *Berlin noir* (1989-1991)—; les del comissari De Luca, de Carlo Lucarelli, que investiga a finals de la Itàlia feixista (*Carta bianca*, 1990), o *Le corps noir* (2004) de Dominique Manotti, escrit des de

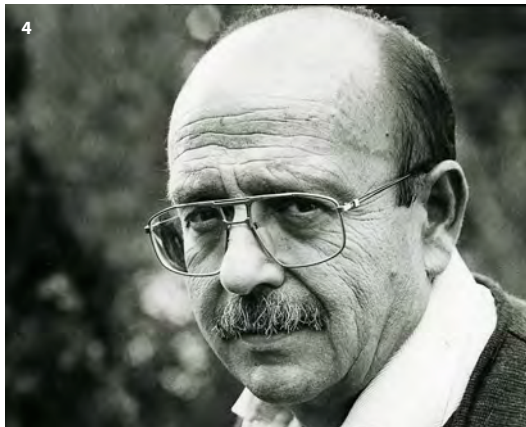

DAVID SHANKBONE

GIUSEPPE NICOLORO

1. Didier Daeninckx, autor de *Crimis per la memòria* (*Meurtres pour mémoire*).

2. Walte Mosley, creador del detectiu Easy Rawlins.

3. James Ellroy, exponent de la novel·la negra retrospectiva amb *The Black Dalia*, *L.A. Confidential* o la seva trilogia americana.

4. Manuel Vázquez Montalbán, creador de Pepe Carvalho, padri de la novel·la negra mediterrània i cuiner del *gastronoir*.

L'altra gran tendència de la novel·la negra, que sovint coincideix també amb la negra retrospectiva, és l'anomenat néo-polar, etiqueta inventada per Jean-Patrick Manchette, coautor de *Laissez bronzer les cadavres!* Amb Jean-Pierre Bastid. La descripció més senzilla és que "el néo-polar mostra una preocupació constant per la marginalitat i la precarietat social amb un rerefons pessimista sobre l'ànima humana". És a dir novel·la negra amb consciència social i molts autors d'esqueres, des del mateix Manchette fins a Manuel Vázquez Montalbán, Leonardo Sciascia, Manuel de Pedrolo; els pares de la novel·la negra nòrdica, Maj Sjöwall i Per Wahlöo, i, una altra vegada, el Didier Daeninckx de *Crimis per la memòria*.

Altres tendències policiaques

Entre les tendències policiaques que també assenyalen Martín i Canals hi ha la Ucronia Policiaca, on el passat canvia a gust dels autors: hi destaca *SS-GB: Inglaterra ocupada por los nazis*, (el títol en castellà que ho diu tot) de Len Deighton; *El sindicat de policies jueus* de Michael Cabon, on un policia investiga un crim en "la comunitat de Sitka, un districte d'Alaska que els Estats Units van cedir durant seixanta anys als jueus europeus després de la destrucció el 1948 de l'Estat d'Israel" i, en català, *Els àngels em miren* (2019), on Marc Pastor situa les investigacions d'un caporal dels Mossos mulat en una Catalunya independent.

La novel·la policiaca etnològica va nàixer molt prematurament a Austràlia. El 1929 l'australià Arthur Upfield ja va crear un inspector mestís, aborigen i blanc, Napoleon Bony Bonaparte a *The Barrakee Mystery*. S'hi poden trobar traduïdes al castellà *Un autor muerde el polvo* i *Réquiem por las viudas*.

Però el més conegut de la literatura més recent és Tony Hillerman, "que ambienta la seva obra a la Nació Navajo, creador el 1970 del tinent Joe Leaphorn i el sergent Jim Chee de la Policia Tribal". El xilè Bartolomé Leal ha creat el detectiu kenia Tim Tutts (*Linchamiento de negro*, 1994) i n'hi ha de Botswana, escrites per Alexander McCall Smith; de Lapònia (Olivier Truc); Ulan Bator (Patrick Manoukian), etc.

Martín i Canals també troben tendències la novel·la policiaca de campus, amb més oferta de la que es podia esperar des que, el 1935, Dorothy L. Sayers va situar l'escriptora de misteri/investigadora Harriet Vane a Oxford (*Gaudy night*). L'han desenvolupat Josephine Tey (Cambridge), Edmund Crispin (Oxford) i Santo Piazzese (Jardi Botànic de Palerm), entre d'altres.

L'escriptora de misteri/investigadora més famosa de la televisió, la Jessica Fletcher de *Murder, she wrote* seria l'exemple ideal, amb la Miss Marple d'Agatha Christie, dels *cozy mystery*, les bases del qual són clares, per a Martín i Canals: →

França i crític amb alemanys i col·laboracionistes francesos.

Altres autors són David Peace (*Tokio trilogy* i *Red Riding Quartet*) o Giancarlo de Cataldo (*Romanzo criminale*, 2002). Algunes obres d'autors hispanoamericans o nòrdics també entrarien en aquesta tendència, però els autors en parlen dins de les etiquetes geogràfiques, com el neopolicia llatinoamericà o la novel·la negra nòrdica. Les tendències sovint són conjunts que s'intersequen.

→ “Imagineu-vos un simpàtic protagonista tafaner —sovint femení—, que s’involucra en la investigació per raons personals i fa de detectiu aficionat” en “un llogaret tranquil i pacífic (...) on tothom es coneix”... Hi ha moltes autores, fins i tot algunes, com Kerry Greenwood, que barregen el *cozy mystery* amb la novel·la històrica (*Cocaine Blues* o *Una detective inesperada*, en castellà).

La novel·la romàntica i de misteri “és possiblement el subgènere menys estudiat”, reconeixen els autors, tot i que ven molts exemplars al món i és capaç també de barrejar gèneres: novament l’històric, com fa Victoria Holt o Jayne Ann Krentz, àlies Amanda Quick; o la comèdia (Janet Evanovich i J. D. Robb).

La novel·la policíaca metafísica inclouria, segons els autors de *Trets per totes bandes*, els contes protagonitzats pel Pare Brown, de Gilbert K. Chesterton, i *L’home de la multitud* de Poe, però en l’època contemporània hi entrarien *Cor d’àngel* (1978), de William Hjortsberg, *Elena sabe* de Claudia Piñeiro o *Rue des boutiques obscures* (1978) del Nobel Patrick Modiano. És la tendència més difícil de descriure; segons Martín i Canals, seria aquella ficció que “acaba amb més preguntes que respostes” —cosa que, tanmateix, no passa amb la majoria de relats de Chesterton.

La novel·la policíaca afroamericana té, paradoxalment, un precursor francès, Boris Vian, amb *Escopiré sobre les vostres tombes* (1946), però esclata als EUA amb Chester Himes el 1957 i continua, entre molts d’altres amb Ernest Tidyman, creador del popular Shaft; Gil Scott-Heron (*The vulture*, 1970); Jackson F. Burke (*Trampa mortal*, 1975), i Walter Mosley (*Devil in a blue dress*, 1990).

Dominique Manotti,
creadora de l’inspector
bisexual Theodor Daquin.

Precisament, la diversitat LGTBI naixerà com a tendència emparellada a la novel·la policíaca afroamericana. Pharoah Love és “un policia d’homicidis novaiorquès negre i gai creat per George Baxt, protagonista de la trilogia iniciada amb *A queer kind of death*” (1966). Després arribaran, segons Martín i Canals, “Dave Brandsterter, l’investigador d’assegurances homosexual de Joseph Hansen”, nascut amb *Fade Out* (1970) i “la detectiva lesbiana feminista Helen Keremeos, d’Eve Zaremba, que s’inicia amb *A reason to kill* (1978)”. La literatura lesbica negra es nodrirà de les obres de J.M. Redmann, creadora de la detectiva Micky Knight; Laurie R. King (Kate Martinelli, policia de San Francisco) i l’última, Anne Holt (Hanne Wilhelmsen). A França, Dominique Manotti va crear l’inspector bisexual Théodore Daquin i a Turquia, Mehmet Murat Somer ha signat *El beso asesino* (2003) i altres novel·les amb un informàtic que de nit es transvesteix com a protagonista, Burçak Veral.

El *cybernoir* és el mixt de novel·la negra i ciència-ficció que té com a precedents *The demolished man*, d’Alfred Bester i *Els androids somien xais elèctrics?* de Philip K. Dick. Aquest subgènere arribaria al seu màxim exponent als vuitanta amb William Gibson (*Neuromancer*, 1984) i la trilogia del *Sprawl*, “protagonitzada per Dorret Case, un cowboy del ciberespai”.

Totes les etiquetes geogràfiques de la novel·la negra coincideixen, trepitgen i s’intersequen amb les temàtiques. És lògic que es pugui fer policíaca històrica i novel·la LGTBI a tot arreu, però l’última de les tendències temàtiques de la novel·la policíaca de *Trets per totes bandes* necessàriament se superposa amb la novel·la negra mediterrània (tot i ser policíaca): el *gastronoir*, que barreja “dues modes, la novel·la policíaca i la febre per la gastronomia” coincideix amb una de les característiques de la negra mediterrània, des que Vázquez Montalbán fes de Pepe Carvalho un gormand, potser per influència de Jules Maigret, el personatge de Simenon. I d’aquí ha empeltat també el *gastronoir* en Camilleri o Märkaris, entre d’altres.

Martín i Canals, però, recorden que “autors d’àrees geogràfiques que no destaquen per la seva gastronomia acaben amb receptoris, com la detectiva de Botswana creada per Alexander McCall Smith o les sueques Camilla Läckberg i Viveca Sten”.

I és que hi ha novel·la negra i policíaca per a tots els gustos. ●